

Araştırma Makalesi/Research Article
DOI: 10.53711/balkanistik.1489136
<i>Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi</i> , 2024, 6(1), 47-59
<i>Journal of Balkanistic Language and Literature</i> , 2024, 6(1), 47-59

**AİDİYET DİKOTOMİSİ VE GÖSTERGEBİLİMSSEL OKUMA:
KRİTİMÜ, GİRİT'İM BENİM ÖRNEĞİ**

Serap BOZKURT GÜVENEK*

ÖZ: İnsanın dünya gerçekliği ile beraber başlayan dilsel gerçekliği aynı zamanda dünya ile olan bağını kuran, kuvvetlendiren ve anlamlandıran bir araçtır. Sözlü ve yazılı dilde yer alan göstergeler insanın anlamlandırma çabasının bir ürünü ve sonucudur. Bu anlamlandırma çabasından sebeplenen kavramlardan ikisi de zaman ve mekândır.

Mekân-birey birlikteliğinin ve ikamesinin merkeze alındığı *Kritimu, Girit'im Benim* romanı, aidiyet ve yersizlik dikotomisi üzerine inşa edildiği ve tüm insani bağların bu dikotomi üzerinden okunduğu bir metindir. Aidiyet, roman boyunca, ötekilik-yerlilik, sıla-vuslat, Müslüman-Hristiyan ikiliği üzerinden işlenmiş dolayısıyla bir tarafın sahipliği diğer tarafın yoksunluğu olmuştur. Bu da örneklem metninde çelişkili, karşılıklı bir hermeneutiksel bağ ile mekân-özne gerçekliğini ortaya çıkarmıştır.

Örneklem metninde göze çarpan bu ikilik, göstergeler aracılığı ile deşifre edilecek ve bu çalışmada "kendileme ve egemenlik" bağlamında konumlanan bir mekânın özne üzerinde yarattığı aidiyet gerçekliği açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mekân ve Özne, Aidiyet, Dikotomi, Göstergibilim.

* Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: serapbozkurtttt@gmail.com, ORCID: 0000- 0001-9507-7374

OPEN ACCESS

DICHOTOMY OF BELONGING AND SEMIOTIC READING: EXAMPLE OF *KRİTİMU, GİRİT'İM BENİM*

ABSTRACT: The linguistic reality of human beings, which begins with the reality of the world, is also a tool that establishes, strengthens, and gives meaning to their connection with the world. The signs in spoken and written language are the product and result of humanity's effort to make sense. Two of the concepts resulting from this effort to make sense are time and space.

The novel *Kritimu, Girit'im Benim*, which focuses on the unity and substitution of place and individual, is a text built upon the dichotomy of belonging and displacement, interpreting all human ties through this dichotomy. Throughout the novel, belonging is explored through dichotomies such as otherness-locality, homeland-expatriation, and Muslim-Christian dichotomy; thus, possession on one side entails deprivation on the other. This reveals a contradictory, mutual hermeneutical connection and the reality of space-subject in the sample text.

This dichotomy that stands out in the sample text will be deciphered through signs, and this study will try to explain the reality of belonging created on the subject by a space positioned in the context of "selfhood and sovereignty".

Keywords: Space and Subject, Belonging, Dichotomy, Semiotics.

Giriş

Sosyal bilimlerde yer alan kavramlar için olaylar ve süreçler insan kaynaklı eylemler olduğundan katı ve kati bir mutlakiyetten bahsedilemez; her şey nedenli değildir. İnsanoğlu eylemlerini gerçekleştirirken bunların her birine bir anlam yükler ve bu anlamlar her zaman farklı insanlar için aynı derecedeki anlamları ve motivasyonu taşımayabilir.

İnsanın bu farklılığı inşa ve ifade edebilmesi, var oluş sancısını anlamlandırması, dünya ve göndergelerle iletişime geçmesi ve onları kabul edebilmesinin yegâne yolu dildir. Dil içinde yer alan tüm göstergeler de insanın anlamlandırma macerasının birer kanıtıdır.

İnsan doğduğu andan itibaren dünyasal gerçekliğin içinde harmanlanır, bilişsel-psikolojik ve fiziksel gelişimi ile dünyasal gerçekliği dilsel gerçekliği ile bulduğunda kendi zaman ve uzam kavramlarını işletmeye başlatır. Çizgisel bir doğrudan oluşturulan dilsel gerçeklik de dünyanın kendi gerçekliği ile karşılaştığında "ben" kavramının dönüştürücü ve kırıcı etkisiyle karşılaşır; öznenin kendi varlığıyla kırılan, dönüşen bireyselliği ve bunun neticesinde başlayan anlamlandırma süreci nesnenin değişmez, önceden var olan varlığı karşısında dönüşme ve değişme

durumunda kalır. Bu anlamlandırma çabası anlama ve yorumlamadan ibarettir. Zaman ile uzam, bu çabadan en çok payını alan iki olgusal gerçekliktir ve insan bunu dil aracılığıyla yapabilir ve iletebilir.

Mekân algısındaki dilsel verilerin göstergebilimsel bakış açısıyla işleneceği bu çalışmada *Kritimu, Girit'im Benim* örneklem metni üzerinden mekân-kişi özdeşliği açıklanmaya çalışılacaktır. Girit, bu romanda sadece mekân değildir. Aynı zamanda bir kişiyi temsil eder ve kişi özdeşliğindeki zamirleştirilmesinin anlaşılabilmesi için sözcüleme öznesinin (romanın başkahramanı İbrahim) psikolojisinin devre dışı bırakılmaması gerekir. Bu sebeple romandaki mekân kavramının derin yapıdaki çözümlemesinin hermeneutik olarak yapılması önem arz eder. Çünkü “dil içinde kullanılan her kavram hem içinde bulunduğu kültürün değerleri ile kuşatılmış hem de bireysel bilincin yorumuna belli ölçüde açık bir şekilde kavranır ki bu bireyin psikolojisinin devrede olduğu bir süreçtir.” (Fıncıoğulları, 2016, s. 47).

Çalışmanın hermeneutik bakış açısıyla ele alınmasındaki ve kanıtlarının göstergelerle sunulacak olmasındaki diğer bir amaç; tarihsel süreçteki toplum bazlı bireyin dünyasının ayırt edici anlamlandırma ve yorumlamalarını ortaya koymaktır.

1. Mekân: Kendileme ve Egemenlik

Sözlükteki karşılığı “bulunulan yer” olan *mekân*ın gösterilen boyutu atmosfer, coğrafya ve birey arasındaki hermeneutiksel bağlam ile okunduğunda değişmekte ve genişlemektedir:

Mekân, özü itibarıyla ilişkisel bir süreç ise, bu durumda insan algısı ile algılanan şey arasındaki ilişki içinde açığa çıkan mekân kendisini bir rasyonel kavrayışın konusu (nesne) değil, tam tersine bir perspektif ya da anlama ufkunun oluşum tarzı olarak ifşa edecektir. Bu hâliyle o, ne kendi başına dışarıda var olan bir şey, ne de zihnimize apriori olarak duran bir formdur. O her hâliyle zamana bağlı olan ve zamanın kendisini açması esnasında açılmakta olan bir süreçtir (Tatar, 2007, s. 21).

Modern çalışmalarda *mekân* ve *yer* kavramları, farklı anlam alanlarını karşılayan göstergeler olarak ele alınsa da çalışmada bu düalistlik tek bir kavramda -*mekân*- birleştirilecek ve söz konusu kavram sadece harita üzerinde belirlenen konum ya da lokasyon olarak değil, içerisinde bireylerin olduğu, canlı sokakların bulunduğu, bireyin psikolojisi ile özdeşleşen yurt tanımıyla işlenecektir. Böylece

bireyden soyutlanmamış mekân, bağlamsal bir bütünlükten de ayrıştırılmamış olacaktır.

Geleneksel dünyada bağlamın bir parçası olma durumunun iki unsuru bulunmaktadır: Anlamsal ve fiziksel boyut. Fiziksel boyut; geleneksel dünyanın kültürel aktarım nesnesinin özelliklerinden biridir. Anlamsal boyut ise bağlamla kurulu ilişkideki anlam/kavram alanını oluşturan ve kendi kültür dünyasına ait bir kozmologya düşüncesidir. Böylece karşılaşılan gerçek, anlam alanıyla şekillenmiş bütünsel bir yapının ortaya çıkmasıdır (Köksal, 2011, akt. Ar, 2021, s. 13). Bireyin anlamlandırma ve yorumlamasıyla oluşan bu yeni mekân kavramına böylece aynılaştırma/bir olma özelliği de ilave edilmiş olur.

Hayal ile gerçek, geçmiş ile gelecek arasındaki iletişimi sağlayan anlamlarla şekillenen mekân, eski ve yeni arasında bir köprü görevi görerek genetik bir açılımla birey ve toplum yaşamının varlığını gösterir. Pratiğe dayalı bilgilerle anlamlandırılan mekân, ayrıca bireylere ait yerleri oraya sahip olmayanlardan koruma ve bıraktıkları yerler için nostaljik biçimler oluşturma iradesi birey bağıntısındaki ontoloji ile ilgili sırrı ortaya çıkarmaktadır (Relph, 1976, s. 145, akt. Ar, 2021, s. 15).

Örneklem metni olarak seçilen *Kritimu, Girit'im Benim* romanında yer alan "Kritimu! Benim güzel adam." (Altınsay, 2021, s. 268) tümcesi altında verilen birey-mekân arasında oluşan hermeneutiksel bağ roman boyunca bu bağı destekler verilerle doldurulmuş; mekân bireyin kodlarına işlenen ve bu kodlarla okunan yer edinme, sevilme hatta kara sevda boyutunda sahiplenme zemini ve bağlamında anlam kazanmıştır.

Romanda mekânın özne ile olan bağı nesne-özne bağından daha derindir ve kendileme-egemenlik alanı olarak ortaya çıkmaktadır. "Kendileme, yapma ve edim içerdiği için dönüştürme ve değiştirme süreci olarak karşımıza çıkmakta, kabul ve niyet etmeyi de gerektirmektedir." (Göregenli, 2010, s. 124).

Bir topluluğun devamlılığı ve korunaklı olması ait olduğu mekânda filizlenir ve sürer. Bu sebeple mekânın bir bireyin ya da topluluğun sosyal kimliğini oluşturmasındaki etken hem fiziksel şartlarla hem de psikolojik ve tarihsel aktarımların sonucunda neticelenmektedir. Bu sebeple kendileme ve egemenlik kavramları uzamsal zeminde benlik ve kimliğin inşasında da yer alan bir süreçtir. "Bu süreç sayesinde birey, tarihsel olarak biçimlendirilmiş olan insani işlevlerini ve yeteneklerini yeniden üretirken aynı zamanda da kendini üretir ve yaratır." (Bilgin,

2011, s. 177). Bir mekânın kendilemesi için üç faktör gereklidir: sahiplenme duygusu, korunan mekân ve yer aidiyeti (İlgın ve Hacıhasanoğlu, 2006, s. 60, akt. Güleç Solak, 2017, s. 23). Sahiplenme duygusu ile savunulan mekân aynı zamanda korunan mekândır. Bir mekânın sahiplenilmesi ve savunulması neticesinde mekânın bireyi, bireyin mekânı koruması mekân-birey özdeşliğini geliştirirken sonucunda kopmaz bir aidiyet duygusunu da ortaya çıkarır.

Bu açıklamalar ekseninde “Girit”, hem korunan ve koruyan hem savunulan hem de özne-mekân özdeşliğinin yaşandığı aidiyet hissini vurgulayan kendileme ekseninde değerlendirilebilecek bir boyuttur. Hatta öyle bir mekândır ki fiziksel yapılardan ziyade kapsayıcı ve bireylerin iletişime geçtiği, sevgili ile eş değer tutulan, vatan olan, anne-baba sevgisini kapsayan, güzelliği tanımlayan, nefes alan ve nefes veren, can alan ve can veren, kısacası tüm bu üst duyguları ikame edendir.

Bıçağın çeliğine Girit'i ve Cemile'yi, **iki sevdasını tek düşünerek**, harf harf kazıdığı, “Mistike mu! Erotta, ah erotta!” (**Gizli saklım benim! Aşkım**, ah aşkım!) diyen dizeyi, Hristiyanlardan ve Müslümanlardan biri öldürüldüğünde, her baskın haberinde, her yangında, her can yanışında, kendi de harf harf duvar örtülerine işleyen Cemile, inadını inadıyla birleştiren Cemile nasıl da kendi etindendi (Altınsay, 2021, s. 47).

Cemile ve Girit, alıntılanan bu pasajda âdeta birbirinin yerine kullanılmış, anlamsal ayrımları neredeyse iç içe geçmiş ve keskin bir ayrım ile belirlenmeyecek seviyede işlenmiştir. Kişi zamiri olan Cemile ile mekânı göstergeleyen Girit düaliteliğin teklige dönüştüğü bir zeminde kesişmiştir. “Gizli saklım benim! Aşkım, ah aşkım” ifadesi hedef nesnenin düşürüldüğü mekân ve öznenin aynı ifadede birleştirildiği ve edimsel olarak cümleye eklenen ardıl bilgilerin anlam ayırıcı ve anlam yüklenici özelliklerinin de birbiri içinde harmanlandığını kanıtlamaktadır. Mekân özneyi, özne mekânı ikame etmiş ve aralarında bir zamirsellik ilişkisi doğmuştur. Buradan sözceleme öznesinin (İbrahim) dünyasındaki denklem; kara sevda=Girit/kara sevda=Cemile anlamsallığında çözülebilir. Kavuşulan ve içinde yaşanan mekân ile yaşanan ve ait hissedilen mekân hem kendi bünyesinde değerlendirilmekte hem de hedef özne (Cemile) için de aynı hissiyatı barındırmaktadır.

“O can, Girit'in sıcak rahmine girip döllendi, bereket diye doğdu. Girit, Giritlililerini göğsüne bastı.” (Altınsay, 2021, s. 47)

Yukarıdaki örnekte mekân hem doğuran hem de yaşatan anlamıyla özne konumundaki zamirselliği temsil etmektedir. Girit'e âdeta bir can bahşedilmiş, söz konusu mekân gösterimsel bir boyutla kendileme merkezine geçiş yapmıştır. Benlik ile mekân özdeşliği özne-nesne bağıntısında kurularak duyguların, aktivitelerin ve benliğin tanımlanması ortak anlam dairesinde birleştirilmiştir. Dolayısıyla mekânın şekillendirilmesinde kullanılan genelgeçer bilgiler edimsel bilgilerle ödünçlenmiştir.

Aynı zamanda romanda şahsiyet kazandırılan mekân sadece Girit değildir. Girit'in parçaları olan şehirlerine de aidiyet duygusunun derecesine göre, şahsiyet özelliği verilmiş şehirlerden âdeta bir insan gibi bahsedilmiş ve öznenin şehirlerle kurduğu şahsi ilişki sınıflandırılarak söylemlerine de yansıtılmıştır: "Hanya! Tekmil Girit kentlerinin en alımlısı! Resmo'nun okuryazarlığına burun kıvrırır, olsa olsa İsfakiye'nin delişmenliğine gönül verirdi bu kent. Hanya'nın narin kalbi, sevse sevse Resmo'dan çok, İsfakiye'yi severdi. Hanya! Girit'in en güzeli!" (Altınsay, 2021, s. 11)

Alıntılanan bu bölümde sözceleme öznesinin aidiyet hissettiği mekânsal sınıflandırma yakından uzağa; Hanya>İsfakiye>Resmo şeklindedir. Örneklem metninde geçen "kent" göstergesi bir hatırlatıcı görevindedir. Mekânsal bir gösterimin göstergeleri iken hızlı bir geçişle Hanya kapsayıcı küme olan Girit'in en alımlısı; Resmo elitliği ile övünen şehrin burnu havada kız; çılgın, ele geçmez, eğlenceli ve Resmo'ya göre daha cana yakın hissedilen ise İsfakiye olur. Sanki bir babanın üç kızı gibi tanımlanır ve sıralanırlar. Böylece gösterimsel merkez uzamsallıktan kişisel gösterime taşınır. Sözceleme öznesinin sıfır noktası Hanya'dır ve burada özne ile mekân tamamen iç içe geçmiş olup Hanya'nın diğer iki şehre karşı duruşu ve tavrı ile sözceleme örnekleri oluşturulmuştur. Hâlbuki bu sınıflandırma ve sıralama İbrahim'e ait olup kendini ait hissettiği ve aidiyet ilişkisinin seviyesine göre şehirleri yakınlık derecelerine göre sınıflandırması söz konusudur. Burada iki şeyden söz edilebilir: Hanya zamirsellik ile öznenin anlamsal yükünü ikame etmiştir; diğer bahsedilmesi gereken nokta ise Hanya, Resmo, İsfakiye arasındaki sınıflandırma ve sıralama kişisel gösterimden ziyade söylemsel gösterim ile yansıtılmıştır. Nihayetinde "kent" göstergesiyle söyleme başlanması hem gerçekliğin altının belirgin bir şekilde çizilmesi hem de bu mekânların ilerleyen bölümlerde kişisel ve söylemsel gösterim merkezlerinde yansıtılmaları, örneklem metninde mekânın sadece mekân olmadığını, birey-mekân ekseninde mekânın kendileme gücünü elinde bulundurduğunu ve birey üzerinde egemenlik kurduğunu göstermiştir.

Nesnel bir gerçeklik olan şehir ve kapsayıcı küme olan Girit hem çok yakın hem çok uzak bir aralıktan da olsa okura kendini hep merkezde tutturmuştur. Yani roman, başkahramanların değil, Girit'in hikâyesidir; yazar ve sözceleme öznesi sadece aktarıcı rolde Girit'in sesinin yerine geçen ikamecilerdir.

Romanda mekânın en çok zamirselleştiği; kişileri, duyguları temsil ettiği en açık söylemler duyguların en üst boyutta dile getirildiği, sözceleme öznesinin tinsel-zamansal-mekânsal olarak tüm kapasitesiyle duygularına yönlendiği praksis olarak yaşadığı anlardır. Mekânın kendileme noktasındaki en çarpıcı örneklerden biri de tinsel ve tensel yönden, özne-özne ayrılığı ile mekân-özne ayrılığıdır. İki insanın birbirinden ayrılığı ölüm sebebiyle olurken mekân-nesne ayrılığı mübadele/göç sebebiyle gerçekleşmiştir. Aşağıda verilen iki alıntılama da ayrılığı örneğidir ve sözceleme öznesi için ortak payda ölümdür. Bu iki ayrılışın sonlandırma ve aktarma biçimlerinden ilki Cemile'nin ölümü üzerine gerçekleşen söylem örneğidir ve öznelerarasılığın bir ürünüdür. İkincisinde ise ölüm değil, bir sürülme, bir gönderilme hikâyesi vardır. Burada gerçekleşen söylem ise nesnelleşmiş klasik veda sözlerinden daha ziyade öznenin edimselliğinde tarihe açılan bir akışın parçasını yansıtmak gibidir. Bütünden ayrılan parçanın ilk zamanlarda parçasızlığından duyduğu yoksunluk ve anlamsızlık hissiyatında verilmiş dolayısıyla özne, kendini tarih içinde konumlandıramayıp kendi dünyasına döndüğü lakin nesnel gerçekliğini de bırakmadığı bir çelişkiye sürüklenmiştir. “‘Cemile öldü Piçiriko. Bir kızım oldu’ dedi. Durdu. Kendi sesini dinledi. Tekrarladı: ‘Cemile öldü Piçiriko. Bir kızım oldu.’” (Altınsay, 2021, s. 102)

Cemile'nin ölümü İbrahim'e yeni bir sorumluluk getirmiş ve dünyadaki öznesel varlığına yeni bir görev tanımı daha eklenmiş ve baba olmuştur. Söylemdeki *öldü-oldu* göstergeleri aynı zamanda bitiş-başlangıç dikotomisinin anlamsal temsilcileridir. Sözceleme öznesi bitişin verdiği iç çekişmesini duygulardan ziyade edimsel bir zeminde tecrübe etmiş ve bunu söylemlerine de net, kısa ve dolaysız olarak yansıtmıştır. *Öldü* ile *oldu* arasındaki kısacık zaman diliminde özne-özne ayrılığı yaşanmış öznelerarasılık başka bir boyuta taşınmıştır. Cemile-İbrahim (karı-koca ilişkisi) olan öznelerarasılık artık İbrahim-Azize (baba-kız ilişkisi) ikilisine taşınmış ve özne ilişkisi böylece bağlamsal ve zamansal olarak boyut değiştirmiştir.

Tam o anda İbrahim, **ruhunun içinden çıktığını**, alıp başını **gittiğini gördü**. Tıpkı kendisi gibi geniş omuzlu, uzun boylu, iri yarıydı. Kahverengi eski ve bol bir ceket, aynı renkten çuha pantolon giyyordu. Giysileri üstünden

dökülüyordu. Bu yüzden **sarsak** bir hâli vardı ruhun. Dağlara dağlara gidiyor, gitmek değil, İbrahim'den **kaçıyordu**...İbrahim peşine takıldı. Yetişip yakalamak istiyordu ruhunu. İçine katıp yerli yerine oturtmak gerekti bu **kendini bilmezi**; hatta sakatlamak lazımdı ki bir daha kaçmasın...İbrahim'in ruhu ağlamaya başladı. Fena hâlde çırpınıyor, "Ömrüm, ömrüm! Diye bağırıyor, kalmak için yalvarıyordu...Ruh birkaç kez nafîle yere çırpındı. Sonra eli kolu boşaldı. Başı geriye düştü; olduğu yere yığılıverdi. Bir daha da kıpırdamadı. **Ölmüştü**. (Altınsay, 2021, s. 262-263).

İkinci ayrılık acısı mekân-özne arasında gerçekleşen bir ayrılıktır. Bu bir göçün hikâyesi olduğu için buradaki mekân sadece mekân değil aynı zamanda aidiyetten de kopuşun göstergesel bir bağıdır. İlk ayrılıştta sözceleme öznesi etkilenen (ölümü izleyen İbrahim) iken ikinci ayrılıştta eyleyen (ölen İbrahim) konumunda yer almıştır. Ruh bedenın anlam taşıyıcısı olarak kişiselleşmiş ve buradaki göstergelerin hareket çizgisine bakıldığında gösterim merkezinden (sıfır noktası/öznenin konumu) çevreye doğru yönelen hareket olduğu anlaşılmaktadır: Bu, adım adım bedenden uzaklaşan sarsak ruhun kendini bilmez bir şekilde ölüşüdür. Sözceleme öznesi her iki ayrılıştta da birer parçasını kaybetmiş; ilkinde bireysel bir trajediyi deneyimleyen ve etkilenen kendisi olmuşken ikincisinde toplumsal bir travmanın parçası olmuş; kendi payesine düşeni bu şekilde edimselleşmiş ve söyleminde mekânsal gösterimi daha net işaretleyebilecek göstergeleri seçmiştir.

Ayrıca, romanda mekân kavramını temsilleyen şehirler aidiyetin ve duyguların tezahürü olarak ontolojik yoğunluk kazanmış, bu biçimiyle içi boş profan mekânlardan hemen ayrılan ve romanda yer alan kahramanların gerçeklik algısını, duygularını taşıyabilen; tüm bu olgularla yakın ilişki içine girebilen karakterize edilmiş zaman öncesi olay ya da bir şahıs ikamesi ile yer almıştır. "Hanya, bütün Hanya, o sesi duydu ve olduğu yerde dondu kaldı." (Altınsay, 2021, s. 229) Bu söylemde yer alan ilk Hanya zamirselleşerek bir insanı ikame ederken ikinci Hanya ise ad aktarması ile tekrar mekân kimliğine dönmüştür. Mekân gerçekliğinin araya girmesinin sebebi hem okuyucuya hem de sözceleme öznesine bir hatırlatmadır. Çünkü yazar bunu roman boyunca sürekli tekrar etmiş özellikle duyguların had safhada olduğu söylemlerin hepsinde yer alan mekânlar zamirselleşerek insan ve kavramları ikame etmiştir. Bir başka deyişle bu romanda mekânlar bilindik gündelik zamanın veya tarihin etrafında döndüğü bir tür eksen ya da merkez olarak "yaşayan ve konuşan mekân"lardır.

2. Aidiyet Dikotomisi

Mekânın başkahraman yapıldığı örnekleme metninde, aidiyet kavramı mekânın tarihsel akışta insanları konumlandırışı ve kendi üzerindeki hak sahiplerinin kendisiyle kurulan bağın derecelendirilmesi üzerinden okunabilir. Mekân kavramının ekseninde okunan aidiyet ne sahip olunan ne de sahipsiz bırakıldır.

Aidiyet kavramı bu metinde mekân üzerinden kendini seslendirmiş, kendisine karşıt olan iki özne seçmiş ve onları tek bir mekâna konumlandırmıştır: Giritli Müslüman ve Hristiyanlar.

İnanç-mekân ekseninde gerçekleşen bir dikotomi söz konusudur. Dikotomi; iki ilkeli sistem olarak değerlendirilen, birbirine karşıt görünen iki ögenin uyum içerisinde olma durumunu ifade eder (Gümüş ve Dağ, 2016, s. 294). Steiner'e göre (1998, s. 193) dikotomi; "bireyin karar vermek ve eyleme geçmek zorunda olduğu ancak, biri diğerinden daha iyi bir çözüm seçeneğinin bulunmadığı durum" olarak tanımlanmıştır. Kırpık (2020, s. 142-143) tarafından yapılan çalışmada ise dikotomi kavramı "iki grup arasında var olan ayırım veya birbiriyle tamamen zıt ve birbirinden farklı olan şeyler" ya da "iki tamamen zıt fikir veya şeyler arasındaki fark" olarak tanımlanmıştır.

Mübadele konusunun ele alındığı bu romanda dikotomi kavramını oluşturan taraflar da Hristiyan ve Müslümanlardır. Ortak noktaları her iki tarafın da Giritli olmasıdır. Ortak payda vatan olsa da paylaşamayan da vatan olmuştur. Girit'te Müslümanlar mutlu ise Hristiyanlar mutsuz, Hristiyanlar mutlu ise Müslümanlar mutsuz olmuştur. Uyum içinde yaşar gibi görünseler de bu zıtlık her zaman iki toplulukta var olmuş ve hiç sönümlenmemiştir. Özdemir (2020, s. 72) bu çoğulcu coğrafyada yetişen kahramanların arasındaki Girit'in paylaşamama fikrini romandan aldığı şu pasajla desteklemiş ve Müslüman ve Hristiyan toplulukların doğdukları andan itibaren maruz kaldıkları duruma vurgu yapmıştır:

... Neyi paylaşamazlardı ki? Giritlilerin hepsi aynı sayılırdı üstelik. İşleri, âdetleri benzerdi. Mübarek ayda tas tas aşure, Paskalya zamanı sepet sepet yumurta göndermiyorlar mıydı birbirlerine? Şurada, dip dibe evlerde, bir kap çorba uzatsan karşı pencereden uzanıp alacak kadar yakın evlerde, geçinip gitmiyorlar mıydı? (Altınsay, 2021, s. 39)

Görüldüğü üzere aynı yerde yaşayan, âdetleri, yaklaşımları bir olan ama ikiliğin ortadan hiç kalkmadığı bir ortam söz konusudur. Dil ve vatan bir, inançlar ayırıcıdır. Romandaki dikotomi işte tam bu merkezde işlenmektedir.

“Türk topraklarında yerleşmiş Rum-Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren başlayarak mecburi mübadelesine girişilecektir.” (Altınsay, 2021: 233) ifadesi zaten durumu açıkça ortaya koymakta ve aidiyetsizliği belirgin bir şekilde vurgulamaktadır.

Mübadele aidiyet dikotomisi açısından değerlendirilse de aslında, mekânsal yer değiştirme olmadan da iç mekânda bu aidiyet problemi hep var olmuş ve süregelmiştir.

Hristiyanlar için “Girit, Yunanistan’a kavuşmak için tutuşuyor. Yüreği, sevdadan kavruyan bir genç kız gibi fakat kendisi bedbaht bir kadın. Kocasını hiç sevmeyen bir kadındır bizim Giritimiz. Çünkü çok çekti ondan, gün yüzü görmedi. Yağız bir delikanlıya istiklal aşkı çekmekte yıllardır. Hem de ne aşk...” (Altınsay, 2021, s. 64-65) Yunanistan aşkla beklenen yağız bir delikanlı iken Osmanlı zulmeden koca zamirselliğindedir.

Müslümanlar için -“Anı dedikleri şey, acı verici bir özlemden başka neydi ki? Girit, daha ayrılmamışken bile anıydı, acı veren bir özlemdi.”- (Altınsay, 2021, s. 251) içinde yaşarken bile özlemi duyulan asla tam anlamıyla sahip olunamayan sürekli özlem duyulan bir zemindedir. Hatta vatan sevgisini sözceleme öznesi İbrahim, romanın bir yerinde şöyle tanımlar: “Girit’in güzelliğini yaralarına merhem yapmaya çalışıyorlardı. Fakat böyle yaparak ona daha çok bağlanıyor, ayrılığın bedelini ağırlaştırıyorlardı. Çünkü insan toprağını evladını sever gibi sever: kayıtsız şartsız” (Altınsay, 2021, s. 238). Evlat, aile bağı içerisinde konar-göçerdir. Evlat denilen varlık; doğar, büyür ve illaki yuvadan ayrılır. Girit o sebeple Müslüman olan sözceleme öznesi tarafından evlat ile eşleştirilmiş evlat kavramının anlamsal yükünü Girit’e yüklemiştir. Daha içinde yaşarken ötekileştirilen ama aynı zamanda her şeye rağmen hatta kendilerine rağmen aidiyetin timsali olmuş Girit, bu metinde aidiyetin dikotomi göstergesidir. Başka bir deyişle, ayrılmak zorunda kalınan lakin daha çok bağlanılan bir sevgiyi göstergelemiştir. Zıtlığı en başından beri bünyesinde taşıyan Girit her iki topluluğa da hem şifa hem dert olmuş; aidiyetlerini yaşatan ve kaybettiren uzamsal bir boyut olarak romanın tam merkezinde bu dikotomilikle yerini daima korumuştur.

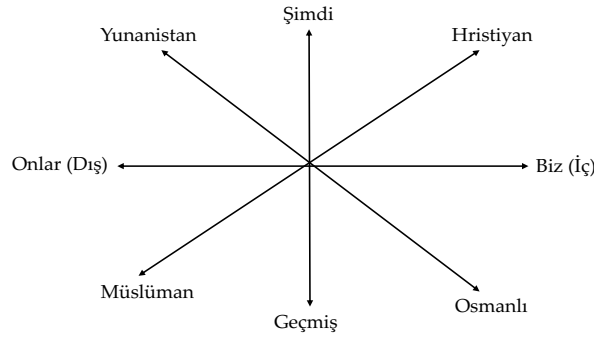
Son olarak “Girit’in nemli sıcaklığı, hiç ayırım yapmadan herkesi, her şeyi okşarken uyku, İbrahim ve Fatma’nın yorgun bedenlerini sardı.” (Altınsay, 2021, s. 178) söyleminde “hiç ayırım yapmadan” sözcüğündeki “ayırım” göstergesi bu ikiliği

daha da belirgin kılmış ve bu ikilik satır arasında verildiği hâlde daha da vurgulanmıştır.

Aidiyetin dikotomisi göstergelerle bu romanda şu şekilde özetlenebilir:

Şekil 1

Göstergelerle Aidiyetin Dikotomisi

Sonuç

Semantik ve fenomenolojinin temel nesnelere birisi olan anlam; şartlara, öznenin kendisini dünya karşısında konumlandırışına, taşıdığı ve kodlandığı kültürel değerlere göre birçok parametrede yorumlanır ve değişir.

Bu çalışmada ise anlam, göstergeler üzerinden mekânın kimliğinin zamirselleştiği, mekânın özne ile büyük bir özen içinde kurduğu bağın okunması üzerinden gerçekleştirilmiş ve bu çizgide deşifre edilmeye çalışılmıştır.

Dilsel ulamların yan yana gelmeleri ve birbirine göre konumlanışları mekân-özne, mekân-nesne, özne-özne ve nesne-özne paradigmatikliğinde işlenmiş ve göstergeler üzerinden gerçekleştirilen bir okuma ile ayrı ayrı bakmaktansa bir araya geliş şekillerine odaklanılmıştır. Mekânın hermeneutik çözümlemesinin yapıldığı bu çalışmada daha çok mekân-özne ilişkisi bağlamında değerlendirilmelere yer verilmiş

ve zamirselleştiği söylemlerin çözümlenmesiyle mekânın -Girit ve diğer şehirleri- bu metinde eyleyen konumunda olduğu görülmüştür.

Örneklem metninin iletişim ekseninde/merkezinde yer alan mekân genel olarak uzamsallık olarak değil, aidiyet ve aidiyetsizlik dikotomisinin göstergesi olarak yer almıştır ve zamirselleştiği sözceler bir niteliği ve durağanlığı tanımlayan durum sözcüsü örnekleri ile ifade edilmiştir. Hareketliliği temsilleyen edim sözcüsü örneklerini temsil eden özne ise güç ekseninde yer almış, aidiyet ve kimlik oluşumunda mekân ve toplum öznenin hem yardımcıısı hem de engelleyicisi olmuştur. Bu sebeple kaos ve huzurun taşıyıcısı özne, mekân ve aidiyet kavramlarının çelişkisi üzerinden işletilmiştir. Güç ve iktidar ekseninde yer alan mekânın çeşitli duygu ve durumları ikame ettiği bu metnin dil içi göstergelerinden çıkarılan dil dışı gönderge boyutu, sıra ve vuslat ana karşıtlığında bir mekân algısının ve etrafında gelişen insani duyguların dikotomisidir.

Etik Beyan

Çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında belirtilen tüm kurallara uyulduğu beyan edilmiştir.

58

Etik Kurul Onayı

Araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğu beyan edilmiştir.

Çıkar Çatışması ve Finansal Katkı Beyanı

Yazar tarafından herhangi bir çıkar çatışması ve finansal katkı beyan edilmemiştir.

Kaynakça

- Altınsay, S. (2021). *Kritimu Girit'im benim*. Düşbaz Yayınları.
- Ar, M. (2021). Mekân, yer ve yersizlik kavramları üzerine bir inceleme. *Şehir ve Medeniyet Dergisi*, 7(14), 8-25.
- Bilgin, N. (2011). *Eşya ve insan*. Gündoğan Yayınları.
- Göregenli, M. (2010). *Çevre psikolojisi: insan mekân ilişkileri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gümüş, İ. ve Dağ, P. (2016). Türk dikotomi algısının Orhon yazıtlarındaki görünümü. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(7), 292-302. <http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.239>
- Fıncıoğulları, S. (2016). Sosyal bilimler ve hermeneutik üzerine kısa bir değerlendirme. *Sosyoloji Dergisi*, 33, 37-48.
- Kırpık, G. (2020). Örgütsel dikotomi kavramının yönetim açısından önemi. *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 3(2), 141-155. <https://doi.org/10.46737/emid.833019>

- Özdemir, A. N. (2020). Kritikim, Giritim benim: Tarihsel zorunluluğun kıyısında bireysel trajediler. *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2(1), 56-79.
- Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. SAGE Publication.
- Solak Güleç, S. (2017). Mekân-kimlik etkileşimi: Kavramsal ve kuramsal bir bakış. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-37.
- Steiner, L. (1998). Organizational dilemmas as barriers to learning. *The Learning Organization*, 5(4), 193-201.
- Tatar, B. (2007). Tarihsel mekân fenomenolojisi: Bir giriş denemesi. *Milel ve Nihal*, 4(3), 19-29.